

РЕЦЕНЗИЯ
НА ПРОФ. ДИН МИЛКО СТОЯНОВ ПАЛАНГУРСКИ
ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА НА ГЕРГАНА АНТОНОВА ТОШЕВА,
ДОКТОРАНТ В РЕДОВНА ФОРМА КАТЕДРА „ЕВРОПЕИСТИКА“,
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ НА СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“,
ТЕМА “ДЕСЕТИЛЕТИЕТО НА РАДИКАЛНАТА
ПРЕОРИЕНТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА
(1989–1999Г.) –ПРИЕМСТВЕНОСТ И
ВЪТРЕШНОИНСТИТУЦИОНАЛНА СЪГЛАСУВАНOST НА
ОРИЕНТАЦИЯТА КЪМ ЕВРОИНТЕГРАЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ”
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНА И ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“, НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ: 3.3. ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ
(Европеистика – История на европейската интеграция – Източно
разширяване на ЕС)

1. Данни за дисертанта

Гергана Антонова Тошева завършва магистърска степен по Европеистика /"Европейска интеграция и дипломация на ЕС" през 2016 г. и е зачислена за докторант в катедрата по Европеистика през февруари 2017 г. През 2019 г. е приключила успешно своето обучение, като е изпълнила всички изисквания на своя учебен план. Готовият текст е предаден за обсъждане в катедрата, като са спазени всички законови условия и изисквания на университетските правилници. Текстът от 276 страници е разделен в четири глави, всяка от тях с различни по брой отделни подпараграфи, въведение, заключение, библиография, и две приложение.

2. Данни за дисертацията

Темата е разработена на основата на богата изворова база от най-различно естество. Библиографията включва 235 статии и монографии, от които 134 на кирилица и 101 на латиница, както и 499 документа. Приложение № 1 представя в табличен вид външнополитическата дейност в сферата на изследването и показва българските многостранни и двустранни международни договори през изследването десетилетие. Второто приложение систематизира резултатите от индикаторите, анализиращи интензитета на външнополитическата активност. Погледнато от гледната точка на историческото дирене, всички достъпни източници са включени в научен оборот и нов материал може да бъде привлечен едва след падането на давностните срокове на отделните европейски архивохранилища.

За авторката, темата е актуална поради наличието на следприсъединителна криза в отношенията между старите страни членки и присъединените държави от Централна и Източна Европа, криза, която довежда до промяна в интерпретацията към резултатите от разширяването. Така от добре действащ механизъм и реални резултати, се достига до обратими постижения, което не може да не се отрази на перспективата на процеса за приобщаване на Западните Балкани. Бих добавил, че в исторически план това се е случвало при всяко присъединяване на една или друга, или няколко държава към съюза и само по себе си е политически механизъм за забавяне на процеса на присъединяване на нови държави в различните исторически моменти.

Изследователското намерение е да се допринесе за разбирането на прехода на външната политика на България след 1989 г. като „геополитическа преориентация, имаща за цел приобщаването на страната към Западна Европа“. Тази преориентация е в основата на задвижването на процеса на присъединяване, водена от „вътрешнополитически стимули, а не от европеизация от страната на Общността/Съюза“. Съгласен съм, че основния изследователски проблем, че реализирането на външнополитическия преход на страните от изтока е недостатъчно изяснен и има резултати, които си противоречат.

Поставената цел на труда е да се открие генезиса на проблемите и се разкрият резултатите от разширяването на ЕС чрез отговора на въпроса: „Има ли фактическа и устойчива преориентация на външната политика на България към евроинтеграция в периода 1989 г.-1999 г., характеризираща се с приемственост и вътрешноинституционална съгласуваност?“.

В светлината на политологическия анализ, логично предметът на дисертационния труд е радикалната преориентация на българската външна политика, а изследователските задачи се концентрират в приемствеността на българската външна политика и доколко съществува вътрешноинституционална съгласуваност при тази преориентация към българската външна политика.

Дисертационният труд е разделен на четири глави, като всяка от тях е посветена на конкретна задача. Първата представя теоретичната и аналитична рамка на изследването. Направеният анализ на съществуващата литература води до оформянето на няколко групи изследвания. Според авторката първата група е посветена на динамиката на процеса на присъединяване и макар да има своята предимно описателна среда, тя все пак вижда две подгрупи на изследванията – едната реконструира процеса на промяна в страните кандидат членки, а другата търси

импулсите излизали от ЕС и най-вече геополитическите причини за ускоряване и забавяне на процесите. Затова и единият от изводите е, че „изследванията обосновават Източното разширяване като геополитически отговор на екзогенните шокове от дезинтеграцията на СССР и Югославия и инструмент за обезпечаването на сигурността и намаляване на новите рискове след разпадането на двублоковата система на международните отношения“. Проблемите на сигурността се оценява като двигател за вземането на решение за разширяване със СЦИЕ, в резултат на което се формира политиката за разширяване и вследствие на това, „геополитическите съображения оказват влияние върху вземането на решения за включването на България и Румъния в процеса на разширяване“ като гарантирането на сигурността на ЕИО/ЕС.

Според авторката, втората група изследователи анализират ефекта на политиката на ЕС върху страните кандидати, като „инструмент за стабилизиране“ и разширяване на „зоната за мир и просперитет.“ Отделено е внимание на термините „европеизация“ и „политика на условност“. Като научна стойност авторката приема, че трябва да се покаже способността на институциите на ЕС да дирижират и налагат процеса на адаптация и всеобхватната същност на приспособяването, която се разпростира върху целия корпус от достиженията на правото на ЕС и отвъд него и особено върху налагане значимостта на спазването на правата на човека и основните свободи, както и правата на малцинствата. Като стартирането на преговорите зависи именно от това. Направените четири групи изводи към анализа на литературата за предприєдинителната условност са релевантни и коректни.

Коректни и точни са анализите и направените изводи и на другите оформени групи изследвания – тези, посветени на българските проблеми и българската външна политика. Подчертава се наличието на единодушие към външнополитическия приоритет на страната, последователност на поведението в различните състави на изпълнителната власт. Всичко обаче започва с първоначалното отхвърляне на васалната зависимост и оформянето на национална външна политика, но явно недостатъчно оформено, след като се подчертава, че е налична изследователска база, която приема, че страната няма ясно формирана външнополитическа линия. В първа глава е направена и достатъчно ясна диференциация на използвания понятийен апарат и методиките на изследване.

Втората глава е посветена на историческите основания да възникне въпросът за външнополитическата преориентация на страната към евроинтеграция и параметрите,

в които тя може да бъде реализирана след краха на Съветския блок. Първият параграф на тази глава е посветен на историческото наследство и геополитическата позиция на страната след края на Втората световна война по отношение на страните извън доминираните от СССР блок в годините на студената война. Ясно са посочени ограничените възможности за самостоятелна държавна политика, при състоянието на сателитност на българската външна политика по времето и в рамките на „доктрината Брежнев“.

Вторият параграф на тази глава разглежда динамиката на политиката на Общността спрямо посткомунистическите страни след 1989 г. като рамка, в която се осъществява радикалната преориентация на българската външна политика към евроинтеграцията. Затова се прави подробна реконструкция на политиката на ЕИО/ЕС спрямо източните страни за радикална преориентация на външната им политика. Етапите са реконструирани хронологично като част от общата политика на държавите членки. Авторката доказва, че мерките, които се предприемат от управляващите в София са в отговор и следват плътно решенията, които оформят източната политика на съюза.

Трите етапа в тази политика, които са посочени в изследването са логични и защитими в исторически план. Това, което се случва през десетте години до началото на реалните преговори е показано в своята дълбочина без да се спестяват критичните моменти и трудностите, които стоят пред всички страни от изтока и в частност на България. Докторантката е права, в основния си извод, че „Изработването на различни инструменти за взаимодействие между Съюза и посткомунистическите държави отразява динамиката в целите на политиката, което предопределя и различните формати, в рамките на които може да се осъществи преориентация към евроинтеграция. Тази динамика предполага и необходимостта от промени във външнополитическия преход на България и именно тези промени всъщност би трябвало да докажат устойчивост на преориентацията. Казано с други думи, следването на „движещи се цели“, задавани от ЕИО/ЕС, маркира успешната преориентация“.

Третата глава анализира външната политика на пет състава на Народното събрание и седем правителства, като целта е да се провери кога започва процесът на преориентация към евроинтеграция и дали той се характеризира с приемственост в рамките на десетилетието след 1989 г. Според авторката се открояват четири етапа в развитието на българската външна политика: Инерционен (1989-1990), начало на

процеса на преориентация на външната политика (1990-1991) , официализиране на процеса чрез подписването на споразумението за асоциация и финализиране на процеса (1897-1999). Етапите са точно очертани и отговарят на същината на историческия процес. Всъщност, тази глава представлява и основният научен принос на дисертацията.

Приетите от авторката шест индикатора за оценка на активността са напълно логични. За постигането на своите цели, тя използва решенията на парламента, Министерският съвет, присъединяването на страната към многостранни международни договори, сключването на двустранни договори със страни от Западна Европа, приемане на договори със страните от Източна Европа и документи и инициативи, които развиват отношенията с ЕИО. Авторката приема заключението, че се регистрира висока степен на приемственост на преориентацията на българската външна политика към евроинтеграция през десетилетието от ноември 1989 г. - до декември 1999 г. Нейното заключение оборва хипотезата, че външнополитическият преход, „дефиниран от представителите на академичната общност като геополитическа преориентация на България, имаща за цел приобщаването на страната към Западна Европа, се характеризира с незавършеност и неустойчивост“. Тя отчита, че процесът на преориентация на българската външна политика „протича в различни параметри, зададени от ЕИО/ЕС.

Четвъртата глава съдържа резултатите от анализа на индикаторите за вътрешноинституционалната съгласуваност на преориентацията на българската външна политика към евроинтеграция за десетилетието до 1999 г. Авторката отново очертава три етапа в развитието на институционалната съгласуваност. Те са логични и следват вижданията на българските политици за стратегическите направления на националната политика.

И в тази глава следва анализ на изворовите източници по предварително формулирани индикатори и резултатите показват следното. Според индикатора „стратегическа съгласуваност“ се прави изводът, че само в два от случаите се отчита вътрешноинституционална съгласуваност - при управлението на 37 НС и кабинета на Жан Виденов и 38 НС и правителството на Иван Костов, което прави съгласуваността на политиката между отделните институции „силно ограничена“. Това се потвърждава и от поведението на парламента като върховен носител на власт, който много рядко и отново само при двамата споменати министър-председатели поема в свои ръце конституционното си задължение да контролира политиката на изпълнителната власт.

На базата на регистрираните заседания на парламента, посветени на институционалната съгласуваност, докторантката прави извода, че е налице „ограничена степен на вътрешноинституционална съгласуваност на преориентацията на външната политика на страната“ в целия разглеждан период. Наличието на ограничени конфликти между комисията по външна политика и Министерския съвет показва, че само при Иван Костов се наблюдава висока степен на институционална съгласуваност на преориентацията на българската външна политика. Това дава право на докторантката да твърди, че „процесът на радикална преориентация на външната политика на България към евроинтеграция се характеризира с ограничена степен на вътрешноинституционална съгласуваност в“ парламента.

Третият индикатор – съгласуваността вътре в съставите на Министерския съвет показва, че след кабинетите на Луканов, всички правителства провеждат заседания, на които се разискват политиката към приобщаване на страната към ЕИО/ЕС., което от своя страна означава висока степен на вътрешноинституционална съгласуваност на процеса в изпълнителната власт. Изключенията, които се привеждат като доказателство за проблем, за мен са повечето в сферата на други направления на националната политика. Общият извод на авторката е, че „радикалната промяна на българската външна политика към евроинтеграция се характеризира с ограничена вътрешноинституционална съгласуваност“, но същевременно при наличието на висока степен приемственост след 1991 г.

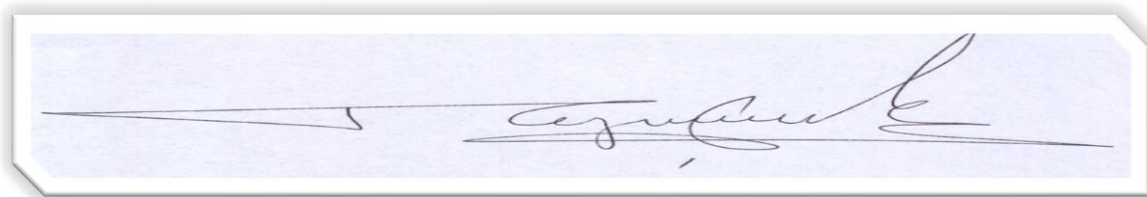
Заклучението на дисертацията обобщава наблюденията, анализа и изводите, направени в нея. Поставени задачи от докторанта са разрешени в голяма степен и даже може да се каже, че трудно може да се добави каквато и да е фактическа новина при наличната изворова база. Разбира се, дебатът около една или друга хипотеза е възможен и е дори наложителен, но това не отменя положителните качества на дисертацията. Възможна е и друг тип дискусия – за терминологията и количеството документи включени в текста и анализа.

По мое мнение, отсъства идеологическата канава на българската преориентация – т.е. доколко обръщането към Европейския съюз е свързано с политическото бъдеще, но и със скъсване с миналото. Не може да не направи впечатление, че ясно и категорично обвързване на процеса за преориентация не е обвързано с прочит на историята от времето на тоталитарната система и директно, ясно и категорично скъсване не само с идеологията на комунизма, но и с основния и крепител в България – СССР и руската историческа традиция и влияние. Затова и приемствеността между

отделните кабинети и политически сили е нестабилна и винаги възможна за преориентация. Оттук и впечатлението за нестабилност и несигурност, което комбинирано с икономическите проблеми на страната показва защо резултатите са толкова бавни и неефективни както в страните на Централна Европа. Опитът да се поддържа отворена опцията за поредна преориентация към Москва компрометира обявената за приоритетна ориентация към ЕС, което влияе върху цялостната външна политика и само геостратегическите импулси, които излъчва разпадаща се Югославия, а и цялото постсъветско пространство, спомагат за българското влизане в съюза. Не трябва да се подценяват свидетелствата, които макар и да са от по-късен етап, често сочат приема София като геостратегическа стъпка.

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на труда и е написан много синтетично и отразява основните постижения на текста, използваната методология, направените анализи и постигнати резултати, като подобен подход може да се използва за образец. Докторантът има нужните от закона и правилника на университета публикации. От печат са излезли пет статии, като тя има и още публикации, които са периферни към дисертационния труд. По този начин са спазени изискванията на ЗРАСРБ. Всички те са в сериозни научни издания, които имат своето място в националната система за наукометрични показатели и списания с авторитет в професионалното направление.

Трудът представлява едно завършено историческо и политологично изследване и притежава всички качества на дисертация. Използваната методика е адекватна и коректно използвана. Текстът е четивен, тезите са научно представени, поставените крайни цели и задачи са разрешени в пълен обем. От гореизложеното следва, че докторант Гергана Антонова Тошева е изпълнила поставените от обучителното звено и научният ръководител доц. дпн Мирела Велково Велева – Ефтимова научни задачи и е представила за защита пред научното жури труд, който обхваща всички моменти в развитието на българската политика към окончателна ориентация на страната към евроинтеграция. На основание на този извод, напълно убедено препоръчвам на научното жури да присъди на докторанта образователната и научна степен „доктор“ в Научно направление: 3.3. Политически науки (Европеистика – История на европейската интеграция – Източно разширяване на ЕС).



27.12.2019

проф.дин

Милко Палангурски